

Метадалогія кампаратывістыкі

Е.А. Лявонава, *Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце: тыпалогія, рэцэпцыя, пераклад*, 2014 г. сс. 319

Якім чынам сучасная беларуская навука вырашае праблемы кампаратывістыкі? Адказ на гэтае пытанне я заўсёды знаходзіла ў кнігах Евы Аляксандраўны Лявонавай: «Плыні і постаці: 3 гісторыі сусветнай літаратуры другой паловы XIX–XX стст.» (1998); «Беларуская літаратура XX ст. і еўрапейскі літаратурны вопыт» (2002); «Агульнае і адметнае: Творы беларускіх пісьменнікаў XX стагоддзя ў кантэксце сусветнай літаратуры» (2003), інш.

Але асабліва паслядоўная, развітая і цэласная метадалагічная канцэпцыя параўнальнага вывучэння айчынай літаратуры ў яе стасунках з замежжам выпрацавана і прадстаўлена ў манаграфіі «Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце: тыпалогія, рэцэпцыя, пераклад», 2014 г. [4]. Гэтая кніга, пра якую ў асноўным пойдзе гаворка, падагульняе шматгадовыя даследаванні прафесара БДУ Е.А. Лявонавай у галіне кампаратывістыкі, дзе Ева Аляксандраўна працуе з адданасцю, сумленнасцю і глыбінёй сапраўднага, высокакласнага навукоўца.

Беларуская кампаратывістыка атрымала асабліва істотны імпульс для свайго развіцця ў 1990-я гады, калі ў праграмы не толькі ВНУ, але і сярэдніх школ былі ўведзены патрабаванні вывучаць беларускую і рускую літаратуры ў кантэксце сусветнай. (І колькі ж матэрыялаў падрыхтавала тады Ева Аляксандраўна для настаўнікаў, як шмат часу правяла ў камадзіроўках у самыя розныя раёны і аддзелы адукацыі, каб забяспечыць новае разуменне літаратуры ў школах Беларусі...) Тыя праграмы, як і ўзроўні вывучэння прадмета, неаднаразова змяняліся, але нязменнымі тут заставаліся і застаюцца сур'ёзныя метадалагічныя праблемы, што маюць глыбокія карані.

Кампаратывіст заўсёды мусіць вырашаць вядомую сакраментальную задачу: параўноўваць, асцерагаючыся прафанацыі – кан'юнктурнай нацяжкі, зусім выпадковых асацыятыўных ланцужкоў накішталт гіпертэкставых спасылак у Сеціве. Але ж вырашаецца названая задача проста: трэба ўсяго толькі як след ведаць той кантэкст, тую гісторыка-культурную глебу, дзе выбраныя для супастаўлення з'явы сфарміраваліся.

Гэта відавочна, але вельмі працаёмка.

Таму заўсёды існуе спакуса параўноўваць што б там ні было адразу ж, па вонкавых супадзеннях, па «ключавых словах», элімінуючы з'яву з гісторыка-культурнага кантэксту. З такой практыкай, асабліва ў працах менш вопытных, пачынаючых даследчыкаў, даволі часта даводзіцца сустракацца.

Аднак кожны вопытны філолаг ведае, што кампаратывістыка вырасла менавіта з культурна-гістарычнай літаратуразнаўчай школы. Таму паўнавартаснае параўнальнае вывучэнне мастацкіх з'яў магчымае толькі і выключна пасля добрасумленых гісторыка-культурных штудый. Кампаратывістыка патрабуе найперш выдатнага ведання таго літаратурнага працэсу, з якога выбіраюцца аб'екты для супастаўлення. Інакш прафанацыя непазбежная і, канешне, тым большая, чым меншая кампетэнтнасць даследчыка ў кантэксце.

Кантэкст жа адкрываецца літаратуразнаўцу найперш у дзвюх сваіх выявах (па вызначэнні прафесара А.А. Гугніна [1, с. 12]): кантэкст нацыянальны (скажам, беларускі) і рэгіянальны (для беларускага – балта-славянскі; з тым – усё больш і больш аддалены...). Прытым кожны глыбока структураваны. Напрыклад, беларускі: тут можа прыцягнуць увагу даследчыка і факт з пісьменства яшчэ протабеларускага; і з выразна нацыянальнага, базавага ў традыцыі; і – ізноў нацыянальна-падаўленага, маргіналізаванага, «крэалізаванага» (так сказаць, «тутэйшага» ў выніку розных асіміляцыйных уплываў, што маглі, ужо адкаціўшыся хваляй, неўзабаве ізноў паўторацца ў беларускай культурнай прасторы); і ў сувязі з гэтым для даследчыка актуалізуюцца з'явы бі- і полікультурнасці (гетэрагеннасці) рознага паходжання, статусу і маркіраванасці. Усё гэта непазбежна і вызначальна ўплывае на вынік працы кампаратывіста.

Разам з пералічаным, выбар аб'ектаў для суаднясення-параўнання-карэляцыі ўскладняецца тым, што літаратурны працэс трэба ўсведамляць і з пункту гледжання сяміятычнага: як выяву адмысловага культурнага палілогу паміж літаратурай і філасофіяй, сацыялогіяй, і г.д.

Пасля ўсяго вышэй сказанага лёгка зразумець, з якой цікавасцю я разгарнула працу Евы Аляксандраўны Лявонавай пра беларускую літаратуру ХХ ст. у параўнанні з іншымі літаратурамі еўрапейскага рэгіёну праз тыпалогію, рэцэпцыю ды пераклад.

І адразу ж зрабілася відавочным: у манаграфіі Е.А.Лявонавай, выдатнага спецыяліста найперш па нямецкамоўных і іншых замежных літаратурах [5], а сёння – і па літаратуры беларускай [2], [3], [4], усе рэаліі сапраўды (не дэкларатыўна!) разглядаюцца з глыбокім, раскошным веданнем ды падачай нацыянальна-культурных кантэкстаў.

Такі, кантэкстуальны, падыход у манаграфіі вытрымліваецца і фармальна, і па сутнасці.

Фармальна – гэта з пункту гледжання кампазіцыі, паверхні даследчыцкага тэксту. Напрыклад, калі вы пачынаеце чытаць пра ўплыў прозы Рэмарка на творчасць Быкава і В. Някрасава, то спачатку атрымліваецца дакладную (г.зн. кампактную, але насычаную менавіта канцэптуальна пададзенай фактаграфіяй) інфармацыю пра феномен «страчанага пакалення», а таксама пра кантакты Быкава з Някрасавым. Або: калі суадносяцца творчасць Быкава і Сартра ў стасунках з традыцыяй Дастаеўскага, то вам падаюцца звест-

кі пра тое, як і пісьменнікі, і іх даследчыкі ўспрымалі ды адрэфлексоўвалі філасофію экзистэнцыялізму. Або: вы пачынаеце чытаць раздзел пра біблейскія вобразы і матывы ў рамане Караткевіча, але «ўваходзіце ў тэму» праз знаёмства з тым, якім чынам увогуле класіфікуюцца наяўныя формы звароту да Бібліі ў літаратурных творах. Або: вы падступаецеся да раздзелаў з аналізам перакладаў А.Разанава з нямецкай, на нямецкую, а таксама яго ўласных нямецкамоўных вершаў, і маеце магчымасць спачатку даведацца пра цэлае *кола стасункаў Алеся Разанава з нямецкім мастацкім словам на сёння* [4, с. 230].

Я выкарыстала азначэнне «фармальна» на той падставе, што пэўныя «ўводныя» часткі, падобныя згаданым, гіпатэтычна маглі б быць рэдукаванымі без скажэння ўласна кампаратыўных фрагментаў, таму што подступы да аб'екта вывучэння – гэта тая частка айсберга (даследчыцкай кампетэнцыі), якой Е.А. Лявонава магла і падзяліцца, і не падзяліцца з чытачом; нібыта магла і не выводзіць дадатковыя веды з падтэксту на паверхню. Але рэч у тым, што без іх немагчымы айсберг кампаратывістыкі! Яна, паўторымся, вырастае з культурна-гістарычнага літаратуразнаўства. І якраз падрабязныя гісторыка-культурныя фрагменты выклікаюць асаблівую ўдзячнасць чытача. Ён атрымлівае ў дар усе інтэлектуальныя напрацоўкі аўтара, бачачы, з якога высокага ўзроўню абагульнення ведаў па тэме ў цэлым распачынаецца ўласна параўнанне.

Форма, аднак, як мы ведаем, непарыўна звязаная са зместам. Таму кантэкстуальны падыход да параўнальнага вывучэння беларускай літаратуры – гэта якраз не толькі бачная паверхня тэксту Е.А. Лявонавай, а менавіта глыбокая навуковая сутнасць усёй кнігі. Пра яе, пра даследчыцкія прынцыпы, рэалізаваныя ў манаграфіі Е.А. Лявонавай, неабходна сказаць спецыяльна і падрабязна.

Здавалася б, такія тэрміны, як «тыпалогія», «рэцэпцыя», «дыскурс», «кантакт», «пераклад», «кантэкст» даўно ўжо з'яўляюцца і вызначанымі, і агульнаўжывальнымі. Але, як толькі справа даходзіць да канкрэтнага і надзвычай актуальнага параўнання беларускай літаратуры з іншымі, то мы сутыкаемся з тым, што гэтыя тэрміны і, галоўнае, спосабы іх выкарыстання, робяцца надзвычай плыткімі для параўнання айчыннага пісьменства з замежным. Яны патрабуюць істотнага ўдакладнення, разгортвання, каб апісваць матэрыял тых літаратур (адна з якіх – беларуская), што маюць, найчасцей, дужа адрозныя (па ўмовах існавання і эстэтычных арыентацыях) шляхі развіцця.

І галоўнае: літаратуразнаўца не можа аўтаматычна запазычыць дзесьці нейкі гатовы, універсальны метадалагічны алгарытм. Даследчык, пры ўсіх выгодах ды інфармацыйных бонусах, якімі забяспечвае карыстальніка сучаснае высокатэхналагічнае грамадства, мусіць асабіста, крэатыўна даласавачь тэарэтычны рыштунак да свайго матэрыялу. Гэты момант крэатыўнасці вельмі важны: ён фіксуе навуковую навізну ў любым даследаванні.

Якраз наватарская метадалагічная канцэпцыя, арыгінальная і цалкам адпаведная матэрыялу, выпрацавана і пацверджана ў кнізе Е.А. Лявонавай. На гэтую сістэму поглядаў неабходна арыентавацца, такія падыходы засвойваць, браць за прыклад. Тут здзейснена сакрамэнтальнае даласаванне тэорыі да практыкі; спраўджана «сустрэча» заўсёды лагічных метадаў навукі (кампа-

ратывістыкі) з заўсёды феноменальным матэрыялам літаратуры (беларускай і еўрапейскіх).

І вось як здзейсненае разгортваецца перад вачыма чытача.

Частка 1 у манаграфіі адкрываецца раздзелам, названым (радком з У. Жылкі) «На злome дзвюх эпох злавесным...». Гэты раздзел – вельмі лаканічная парафраза з вядомай і любімай выкладчыкамі і студэнтамі ВНУ аб’ёмнай працы Е.А. Лявонавай «Плыні і постаці» [5], у якой погляд на беларускую літаратуру першай трэці XX ст. скіроўваўся з пазіцыі тыпалагічных: вось ёсць эпоха дэкадансу, ёсць мадэрнісцкія плыні ў еўрапейскім мастацтве (сімвалізм, імпрэсіянізм, эстэтызм, натуралізм, экспрэсіянізм), і ёсць неабходнасць вызначыць суадносіны беларускай літаратуры той жа эпохі з гэтымі плынямі, аформленымі ў канкрэтныя нацыянальныя школы.

Па той прычыне, што беларускі літаратурны працэс на пераломе XIX і XX стст. перажываў не столькі «Закат Европы» (актуальны для літаратурных традыцый многіх еўрапейскіх краін), колькі – у першую чаргу – зусім характэрнае славянскае нацыянальнае Адраджэнне, то ясна, што менавіта гэтая спецыфіка гісторыка-культурнага кантэксту патрабавала дакладнага ўліку і супраціўлялася лёгкай, аўтаматычнай тыпалагізацыі. Ім, кантэкстам, была абумоўлена вялікая розніца, рознаветарнасць літаратурных працэсаў, што павінен браць пад увагу даследчык. І Ева Аляксандраўна гэтую розніцу ўлічыла. Характарызуючы еўрапейскія эстэтычныя плыні, яна звязала з імі не плыні ж (школы і плыні ў беларускай літаратуры проста не паспявалі сінхронна фарміравацца), а асобныя, выбраныя імёны і творы беларускіх аўтараў, у чым светаадчуванні і эстэтыцы выявіліся (бо не маглі не выявіцца!) тыя ці іншыя адпаведнасці, рысы дэкадансу, таксама – асобныя стылёвыя перазовы або сістэмныя праявы сімвалізму (даследчыцай тут выбраны Багдановіч, Купала, Жылка, Юхнавец, Арсеннева, Салавей), імпрэсіянізму (Багдановіч, Жылка), эстэтызму (Багдановіч, Жылка, Кляшторны), натуралізму (Бядуля, Зарэцкі, Чорны)... Важна падкрэсліць, што па метадзе гэта параўнанне з фіксацыяй сыходжанняў і – абавязкова – разыходжанняў. Па фармулёўках – надзвычай дакладнае прафесійнае маўленне, што, канешне, характарызуе ўсю манаграфію цалкам; напрыклад: «...здзейснены Багдановічам аналіз вершаў Чупрынкі па многіх параметрах ёсць карціна сімвалісцкай паэтыкі» [4, с. 45]; М.Багдановіч, *падзяляючы агульнае для еўрапейскіх пісьменнікаў катастрафічнае светаадчуванне, увасобіў яго ў адметным паталагічным ключы* [4, с. 58]; *У спектры канатацый, у атмасферы і паэтыцы верша* [Купалы «Паязджане» – Л.С.] *ёсць сугучнасць і з экспрэсіянізмам* [4, с. 64]; *Прысутнасць Бэкета і Іанеска дае аб сабе значь і ў цыклічна-таўталагічнай пабудове “Рэпетыцыі”* [А. Асташонка – Л.С.], і ў “моўным кодзе” апошняй, які таксама прадуе на раскрыццё алагічнасці быцця, адчужэння людзей [4, с. 276]; “*Мара аб мове*”, – *сказаў Сартр пра тэатр Іанеска. Гэтыя словы можна даставаць да антыдрамы ўвогуле і да “Вопыту тэатра абсурду” Асташонка ў прыватнасці* [4, с. 276] ...

Вяртаючыся да першага раздзела манаграфіі, адзначым: у ім Е.А. Лявонава карктна зафіксавала своеасаблівую протатыпалогію – той дыялог (палілог) беларускай літаратуры з еўрапейскім мадэрнізмам, пра які пісалі акадэмікі

В. Каваленка, У. Гніламёдаў... Беларуска адпаведнасць мадэрнізму ў часы нашаніўства была спецыфічнай, іманентнай, бо дыскрэтнай. Аднак жа адпаведнасць гэтая (хоць часцей і фрагментарная, чым эстэтычна-цэласная) ужо тады рэалізавалася, каб пазней займець яскравы працяг...

Можна сказаць, што названы раздзел у манаграфіі пацвердзіў галоўную асаблівасць беларускай літаратуры як аб'екта для параўнальнага вывучэння. Рэч у тым, што беларускую літаратуру найбольш плённа і перспектыўна суадносіць з іншакультурнымі з'явамі не праз колькасныя (квантытатыўныя) ацэнкі (бо яна часта развівалася, як альязійна піша Е.А. Лявонава, з *п'ятлёй на шыі*, і многае ў ёй было дэфармаваным), а праз якасныя; пачынаць зручней з аналізу адзінкавых беларускіх з'яў – феноменальных і зазвычай сінкрэтычных.

Якраз такім чынам, з увагай да адзінкавага, убачанага ў кантэксте, пабудавання ўсе астатнія раздзелы манаграфіі Е.А. Лявонавай.

Кніга падзелена на 2 часткі па храналагічным прынцыпе: даследуецца палілог беларускай літаратуры з іншымі еўрапейскімі ў першай і другой паловах ХХ ст. На першы погляд, пералік асноўных беларускіх персаналій, вынесеных у загаловкі раздзелаў кнігі, не надта доўгі: гэта Багдановіч, Купала, Колас, Гарэцкі, Жылка, Караткевіч, А. Адамовіч, Быкаў, Юхнавец, Разанаў, Асташонак... Але рэч у тым, што ўсе персаналіі паслядоўна актуалізуюцца як мінімум у 2-х, а часцей – у некалькіх канкрэтных нацыянальных кантэкстах. Калі кантэксты камплементарныя для тыпалагічнага аналізу літаратурных з'яў – раскрываецца тыпалогія (напрыклад, прозы Гарэцкага і Барбюса; або – лірычных герояў Купалы і Гесэ ў арыгінальных купалаўскіх вершах і яго перакладзе з Гесэ на тэму першай сусветнай вайны); калі камплементарнасць выразна выяўляецца на ўзроўні рэцэпцыі – гаворыцца пра рэцэпцыю (эстэтызму – у творах Жылкі, заходняга асветніцтва праз Гётэ – у Караткевіча, тэатра абсурду – у Асташонка); калі ёсць аб'ектыўныя падставы гаварыць пра перазовы мастацкіх традыцый на ўзроўні пэўнага дыскурсу – то ў культурным кантэксте «прапісваецца» дыкурс (нямецкі, амерыканскі – у жыцці і творчасці Быкава; купалаўскі і коласаўскі, усходні – у Разанава); таксама ж і з кантактамі, і з перакладам... Кожны раз – па-новаму, з новай увагай да спецыфікі дыялогу (палілогу), таму што кожны салідны аб'ект даследавання ў мастацкай літаратуры – унікальны.

Многія і многія старонкі кнігі Е.А. Лявонавай захапляюць.

Уражвае скрупулёзны разбор літаратурна-крытычных тэкстаў М. Багдановіча, з расчытваннем моўных і сэнсавых гістарызмаў, архаізмаў у іх – беларускаму літаратуразнаўству не заўсёды хапае такой уважлівасці, мы часцей любім цытаваць Багдановіча нібы свайго сучасніка. Раскошна ў культурна-гістарычным сэнсе, з падрабязнымі адсылкамі да многіх даследчыкаў-папярэднікаў, напісаны раздзелы пра вершы Купалы. У тым ліку – пра пераклад Янка Купалам верша Германа Гесэ «У мгле»: з мноствам фактаў, доказаў высновы пра тое, што Купалаў пераклад – не інтэрпрэтацыя (у традыцыйным для перакладазнаўства сэнсе), а менавіта сумоўе, сугучнасць па свегаадчуванні, праблематыцы і паэтыцы, менавіта тыпалагічная «філасофская супакладзенасць» [4, с. 69] нямецкага і беларускага тэкстаў...

Амаль «кнігай у кнізе» (калі мець на ўвазе глыбіню і цэласнасць разваг) з'яўляюцца раздзелы пра шырэй вядомага ў свеце В.Быкава. Таксама аб'ёмна і ў вышэйшай ступені доказа, яскрава прааналізавана, «разгерметызавана» канцэптэуальная творчасць А. Разанава, якую толькі і можна зразумець у палілогу з рознымі кантэкстамі: у Е.А. Лявонавай гэта поле беларускай традыцыі (Багдановіча, Купалы, Коласа); традыцыі еўрапейскага мадэрнізму і авангардызму з увагай да фонасемантыкі (з французскай, аўстрыйскай, нямецкай паэзіі); сумоўе А. Разанава з усходняй і хрысціянскай філасофіяй і культурай; рэзананс, але і важнейшы дысананс А. Разанава з постмадэрнізмам як парадыгмай.

Прыцягвае ўвагу таксама той ракурс мастацкага ўніверсалізму, у якім прааналізаваны і асобныя, выбраныя творы якога-небудзь аўтара (в. «Паязджане» Я. Купалы, в. «Мы доўга плылі ў бурным моры...» М. Багдановіча), і феномены цэлай творчасці пісьменніка (У. Жылкі, Я. Юхнаўца). У раздзелах такога плану большае месца, чым у астатніх, займаюць адсылкі да іншакультурнага кантэксту аддаленыя, не відавочныя: агульнакультурныя алузіі, светапоглядныя рэмінісцэнцыі. Падкрэслім, што «вандраванне» ў літаратурным сусвеце глыбей раскрывае семантыку класікі, якую так і трэба бачыць – не толькі з адназначнымі ці прагматычнымі прывязкамі, што часцей бывае пры яе штудзіраванні. Прыгадаем: філалогія з часоў Бахціна займела законнае права спасцігаць тэкст як праз строгую перакадзіроўку вобразаў з адной сімвалічнай мовы на другую, так і праз маляванне «люстранай» сімволікі, спасціжэнне вобраза праз аналагічны вобраз.

Дарэчы, яшчэ ў двух раздзелах кнігі беларускія і замежныя творы (Гарэцкага і Кафкі, Адамовіча і Мёрля) суадносяцца хутчэй рэмінісцэнтна, асацыятыўна, чым тыпалагічна. Праўда, у загаловах творы глядзяцца нібы зусім парытэтна: («Апавяданне Максіма Гарэцкага “Рускі” і навела Франца Кафкі “Ператварэнне”: дзве гісторыі душэўнай метамарфозы» – з увагай да экзістэнцыйнага светаадчування абодвух аўтараў; «Антыўтопіі Алеся Адамовіча “Апошняя пастараль” і Рабэра Мёрля “Мальвіль”» – з увагай да жанравай аналогіі ў абодвух). На справе ж у гэтых парах беларускія творы карэлююць з замежнымі больш фрагментарна, чым сістэмна, таму раздзелы і вызначаюцца акцэнтам на светапоглядным, універсальным, і на маляўнічых дэталях. (Хацелася б яшчэ дадаць, што паэтыкай экспрэсінізму, звязанага з імем Кафкі, вызначаюцца перадусім выдатныя «Скарбы жыцця» М. Гарэцкага і яго «зашыфраваныя» дзённікавыя запісы ад імя Лявоніуса Задумекуса.)

Ёсць яшчэ адна важная рыса раздзелаў, арыентаваных на фіксацыю стылёвай поліфаніі ў творах любога аўтара: патрэба не выпусціць з-пад увагі стылёвую ж дамінанту. Гэтая дамінанта ў творах мастака можа эвалюцыйнаваць ці проста змяняцца (напрыклад, ад рамантычнай да неарамантычнай і сімвалісцкай у Жылкі), але твор заўсёды мусіць мець стылёвую пэўнасць і цэласнасць, большы акцэнт на нейкім адным, прыярытэтным складніку (бо якасны завершаны тэкст заўсёды не «бесстылёвы», не эклектычны).

Так, паўторымся, надзвычай багатым, разгалінаваным атрымаўся гісторыка-культурны кантэкст у раздзеле пра біблейскае ў рамане «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» У. Караткевіча. Чытачу прадстаўлена ўся сур'езнасць,

увесь дыяпазон тэмы, розныя яе ўзроўні, з асацыятыўнымі адсылкамі ўключна. Мы бачым, як «размахнуўся» беларускі класік, на што ён па-рамантычнаму смела наважыўся (раздзел займае 27 старонак, бібліяграфічны спіс да яго – 37 пазіцый). У выніку, дзякуючы такой кантэкстуальнай прэзентацыі, чытач не толькі пераконваецца, што раман «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» – гэта менавіта «разгорнутая алюзія на біблейскі сюжэт» [4, с. 118], а не штосьці іншае (напрыклад, не філасофска-эстэтычная міфарэстаўрацыя, рэцэпцыя біблейскага сюжэта або фрагментарная апеляцыя да яго). У дадатак чытач яшчэ атрымлівае адэкватнае разуменне раманага тэксту і не галаслоўнае сцверджанне значнасці плёну Караткевіча; бачыць рэальнае месца беларускага аўтара ў пачэсным шэрагу тых выбітных творцаў свету, якія звярталіся да біблейскіх вобразаў і матываў...

Такім чынам, паводле прааналізаванай мадэлі даследавання, якая сфарміравалася ў працах Е.А. Лявонавай і сістэмна выявілася ў яе манаграфіі «Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце: тыпалогія, рэцэпцыя, пераклад», неабходна заключыць наступнае.

У названай манаграфіі, па-першае, спраўдзілася прынцыповая рэабілітацыя (пасля савецкіх часоў) нацыянальнага кантэксту як зыходнага пункта для параўнальнага разгляду літаратур – на любым аналітычным узроўні. У кампаратывістыцы савецкіх часоў, як вядома, літаратурныя з’явы для параўнання разглядаліся максімальна элімінавана, з мінімалізацыяй нацыянальных кантэкстаў, з абсалютызаванай тыпалагічнай, найперш ідэалагічнай, прыкмет савецкай гісторыка-культурнай эпохі. У манаграфіі ж Е.А. Лявонавай за аснову ўзятая тэорыя А.А. Гугніна пра развіццё і ўзаемадзеянне літаратур у нацыянальных і рэгіянальных кантэкстах. Аб’екты для параўнання выбраны з нацыянальнага беларускага кантэксту і кантэкстаў літаратур еўрапейскага рэгіёна.

Па-другое, важнейшай умовай для кампаратывіўных працэдур у працах Е.А. Лявонавай з’яўляецца камплементарнасць нацыянальнага і рэгіянальнага кантэкстаў. На гэтай аснове ў манаграфіі «Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце...» праведзена даследаванне творчасці М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Гарэцкага, У. Жылкі, У. Караткевіча, А. Адамовіча, В. Быкава, Я. Юхнаўца, А. Разанава, А. Асташонка, інш. у параўнанні з камплементарнымі выбітнымі з’явамі з літаратур еўрапейскага рэгіёна (французскай, нямецкай, аўстрыйскай, рускай, англійскай, інш.), а таксама з літаратур краін Усходу (з кітайскай, японскай паэзіі) і Амерыкі (найперш – са спадчыны Э. Хемінгуэя).

Манаграфія «Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце...» – гэта стратэгічная завабва айчыннага літаратуразнаўства. Чаму менавіта стратэгічная? Таму, што праца Е.А. Лявонавай падводзіць пэўную рысу пад цэлым выразным этапам у беларускай савецкай і паслясавецкай кампаратывістыцы (працы В.А. Каваленкі, А.А. Лойкі, У.В. Гніламедава, М.А. Тычыны, Я. Чыквіна, І.В. Шаблоўскай, Л.К. Тарасюк, П.В. Васючанкі, Г.П. Тварановіч, І.Э. Багдановіч, Г.К. Тычко, інш.), які зрабіўся своеасаблівай хронікай пошуку метадалогіі для вывучэння беларускай літаратуры ў параўнанні з іншымі еўрапейскімі і з сусветнай.

Спіс літаратуры:

1. Гугнин, А.А. Основные этапы развития серболужицкой литературы в славяно-германском контексте: научн. доклад ... дис. докт. филол. наук: 10.01.05 / А.А. Гугнин; РАН, Ин-т славяноведения. – М., 1998. – 78 с.
2. Лявонава, Е.А. Агульнае і адметнае: Творы беларускіх пісьменнікаў XX стагоддзя ў кантэксце сусветнай літаратуры / Е.А. Лявонава. – Мінск: БДУ, 2003. – 198 с.
3. Лявонава, Е.А. Беларуская літаратура XX стагоддзя і еўрапейскі літаратурны вопыт: дапам. для студэнтаў філал.фак. / Е.А. Лявонава. – Мінск: БДУ, 2002. – 128 с.
4. Лявонава, Е.А. Беларускае мастацтва слова XX ст. у еўрапейскім літаратурным кантэксце: тыпалогія, рэцэпцыя, пераклад / Е.А. Лявонава. – Мінск: БДУ, 2014. – 319 с.
5. Лявонава, Е.А. Плыні і постаці: З гісторыі сусвет. літ. другой паловы XIX–XX стст.: Дапам. для настаўнікаў. – Мінск: Рэд. часоп. “Крыніца”, 1998. – 336 с.

*Людміла Сінькова
Мінск*